

Motion till riksdagen 2023/24:2684

av Åsa Westlund m.fl. (S)

Utgiftsområde 15 Studiestöd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka studiemedelssystemet och på sikt höja bidragsdelen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa implementeringen av omställningsstudiestödet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka implementeringen av omställningsstudiestödet genom att tillsätta en samordnare med uppdrag att hålla ihop arbetet över departementsgränserna och säkerställa en god samverkan och dialog med alla inblandade myndigheter samt arbetsmarknadens parter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka stödet till CSN för att korta väntetiderna och klara handläggningen av ansökningar till omställningsstudiestödet inom rimlig tid och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över studiestartsstödet så att fler kommer i arbete, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka tryggheten för studenter vid sjukdom och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avvisa regeringens förändring av målet för studiestödssystemet så att detta fortsatt ska verka utjämnande samt bidra till social rättvisa och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att se över den ekonomiska situationen för studerande med barn och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen anvisar anslagen för 2024 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabell 1 i motionen.

1 Studiestöd som ger fler möjlighet att studera

Sverige ska vara ett tryggt land där människor genom hela livet kan utbilda sig för att ta de jobb som växer fram. I en alltmer kunskapsintensiv ekonomi ställs högre krav på förnyade kunskaper. Ett generöst studiemedelssystem gör att människor med olika ekonomiska förutsättningar kan utbilda sig. Det är bra för såväl individen som samhället, men också nödvändigt om vi ska kunna möta de stora behov av utbildad personal som finns i landet. Det är viktigt för en jämlik tillgång till välfärd i hela landet och för att bryta segregationen, klara klimatomställningen och bygga Sverige starkt. Studiestödssystemet ska möjliggöra för människor att söka sig vidare till studier efter slutförd skolgång eller att senare i livet återuppta sina studier.

Vi vill ge fler människor möjlighet till utbildning och möjlighet till ett livslångt lärande. Steget till att påbörja en utbildning och ta studielån kan upplevas som olika stort för olika människor. Tyvärr spelar fortfarande samhällsklass och bakgrund en stor roll för utbildning. Ett generöst och flexibelt studiestödssystem har en central roll för att bryta dessa mönster. I över 20 år har detta inte varit omstritt, men i budgetpropositionen för 2024 föreslår regeringen plötsligt att målet för studiestödssystemet ska ändras genom att stryka att studiestödet ska ”utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa”. Med detta förändrar regeringen, till synes helt utan beredning, i grunden att studiestödssystemet ska verka utjämnande, vilket är mycket anmärkningsvärt. Jämlikhet och alla människors rätt till utbildning bör fortsätta vara en del av studiestödets mål. Därför avvisar vi socialdemokrater regeringens förändring av målet för studiestödssystemet så att detta fortsatt ska verka utjämnande samt bidra till social rättvisa.

Vår utgångspunkt är att det ska vara möjligt att klara sin försörjning under studietiden utan inkomster från arbete eller ekonomiskt stöd från anhöriga. Vi är positiva till att den som vill och har möjlighet att kombinera sina studier med arbete också gör det. Men för flera grupper av studerande är det inte möjligt att kombinera studier med arbete, eller också innebär det en så stor ansträngning att studierna eller familjelivet blir starkt lidande. Det gäller till exempel studerande med barn, studenter med funktionsnedsättning och studenter med en stor andel schemalagd tid under sina studier.

Den socialdemokratiska regeringen har de senaste två mandatperioderna gjort mycket för att förbättra studiestödssystemet i syfte att tillgängliggöra utbildning för fler. Vi har bland annat höjt bidragsdelen i studiemedlet, infört ett nytt omställningsstudiestöd för kompetensutveckling och omställning, höjt åldersgränsen för studiemedel och infört ett studiestartsstöd för arbetslösa med stort utbildningsbehov. Men vi socialdemokrater är inte nöjda förrän alla har samma möjlighet till utbildning. Mer behöver göras för grupper av studenter som har en särskilt utsatt ekonomisk situation och studiemedlet behöver vara på en sådan nivå att studenterna kan fokusera på sina studier. Det är särskilt viktigt om man inte kommer direkt från gymnasiet, eller är förälder. Socialdemokraterna anser därför att bidragsdelen av studiemedlet på sikt ska höjas och att det totala studiemedelssystemet behöver stärkas så att ännu fler har ekonomiska förutsättningar att studera vidare.

2 Världens bästa omställningsstudiestöd

Sverige har nu världens bästa system för omställning och kompetensutveckling. Ett nytt offentligt omställningsstudiestöd har införts i syfte att stärka arbetstagares ställning på arbetsmarknaden. Det innebär att det blir möjligt för människor att mitt i livet välja att satsa på omställning eller kompetensutveckling, utan att behöva känna oro för hur räkningarna fortsatt ska betalas eftersom omställningsstudiestödet kommer att innebära att de allra flesta kan studera med minst 80 procent av lönen i upp till ett år.

Omställningsstudiestöd kan lämnas under sammanlagt motsvarande högst 44 veckors heltidsstudier. Stödet lämnas för heltidsstudier och deltidstudier som omfattar 20, 40, 50, 60 eller 75 procent av heltid. Omställningsstudiestöd ska kunna användas för studier på utbildningar i Sverige som är studiemedelsberättigade idag men även för utbildningar som finansieras av en omställningsorganisation. En utbildning ger rätt till omställningsstudiestöd om den omfattar minst en veckas studier på heltid och får bara lämnas för en sådan del av studietiden som omfattas av en kursplan eller motsvarande. För den som är under 40 år ska omställningsstudiestöd bara få användas för att påbörja utbildningar som motsvarar högst 80 heltidsveckor. För den som har fyllt 40 år finns inte denna begränsning. En förutsättning för att man ska kunna beviljas omställningsstudiestöd är att utbildningen stärker individens framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.

Regeringen har misskött genomförandet av omställningsstudiestödet. Reformen och partsöverenskommelsen hotas av ren dumsnålhet och bristande engagemang från regeringens sida. Antalet utbildningsplatser skars ner under reformens första år och CSN har inte fått de resurser som myndigheten efterfrågat för att kunna hantera de inkomna ansökningarna om att ta del av omställningsstudiestödet inom rimlig tid. I vårbudgetmotionen föreslog vi socialdemokrater att anslaget till CSN skulle förstärkas med 33 miljoner kronor för att omställningen av arbetskraften inte skulle bromsas, vilket regeringen sa nej till. Regeringens passivitet har underminerat omställningsstudiestödets förmåga att stärka kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden. De resurser som regeringen har aviserat för slutet av 2023 och 2024 är dessutom väsentligt lägre än de resurser som CSN efterfrågat och kommer att vara otillräckliga för att ta itu med de långa köer som har byggts upp. Hundratals miljoner har redan brunnit inne på grund av regeringens schabblande och inför 2024 ser prognosen ännu mörkare ut.

Vi socialdemokrater kräver att regeringen skjuter till de resurser som CSN behöver för att korta väntetiderna och klara handläggningen av ansökningar till omställningsstudiestödet inom rimlig tid. Implementeringen av omställningsstudiestödet måste kraftigt förbättras och därför föreslår vi att en samordnare av omställningsstudiestödet ska tillsättas med uppdrag att hålla ihop arbetet över departementsgränserna och säkerställa en god samverkan och dialog med alla inblandade myndigheter samt arbetsmarknadens parter.

3 Utveckla studiestartsstödet så att fler kommer i arbete

Studiestartsstödet ger ekonomiska förutsättningar för arbetslösa personer med kort tidigare utbildning och ett stort utbildningsbehov att ta steget till studier. Under 2022 var det 6 100 studerande som använde stödet och av dessa var 73 procent kvinnor. Vägen till egen försörjning och en bra integration går via arbete. En fullföljd

gymnasieutbildning, som ofta möjliggörs med studiestöd, är en vattendelare på arbetsmarknaden då arbetslösheten är betydligt högre bland dem som saknar gymnasieutbildning. Att utrikes födda rekryteras till och genomgår utbildning är därför avgörande för att förbättra integrationen. Att många med studiestartsstöd studerar inom ett bristyrke innebär att satsningar på stödet också är en viktig del av kompetensförsörjningen.

Tidigare erfarenheter pekar också på särskilt stora arbetsmarknadseffekter om satsningar riktar sig till arbetslösa med kort utbildning, dvs den målgrupp som studiestartsstödet avser. IFAU har bland annat funnit att förlagan till studiestartsstödet, rekryteringsbidraget, hade positiva effekter på sannolikheten att delta i utbildningen och positiva effekter på framtida arbetsmarknadsutfall. Vad gäller sannolikheten att delta i utbildning var det särskilt viktigt för kvinnor, personer med utländsk bakgrund och personer med en kort utbildningsbakgrund. Alla dessa bakgrundsfaktorer gör sig gällande även för målgruppen för studiestartsstödet och de utgör nu dessutom en ännu större del av målgruppen.

Att fler utrikesfödda personer med stora utbildningsbehov kan ta del av stödet är alltså integrationsfrämjande och en viktig del av kompetensförsörjningen. En översyn för att öka stödets attraktivitet bör därför göras för att fler ska komma i arbete. En sådan översyn bör innefatta nivån på stödet och kravet på föregående långvarig arbetslöshet, under förutsättning att det även framöver ska vara personer med stort utbildningsbehov för att inte fastna i arbetslöshet som får stödet. Översynen bör också inkludera hur medelstilledningen kan optimeras.

4 Ökad trygghet för studenter vid sjukdom

Det finns i dag ingen generell möjlighet att vara sjukskriven på deltid inom studiestöds-systemet. En studerande som blir sjuk riskerar därför att tvingas att avbryta studierna, trots att studieförmåga fortfarande finns till viss del.

Utredningen om tryggare och mer effektiva studier har i sitt delbetänkande Ökad trygghet för studerande som blir sjuka (SOU 2018:9) lämnat förslag om en förbättrad sjukförsäkring inom studiestödssystemet. Förslagen innebär en generell möjlighet till deltidssjukskrivning inom studiemedelssystemet med bibehållen heltidsersättning och en förkortning av karenstiden för avskrivning av studielån från 30 till 14 dagar. I betänkandet föreslås också att avskrivning av studielån enbart ska ske om den studerande har blivit försenad i sina studier, vilket gör att behovet av en lång karenstid minskar. Även studerande med studiestartsstöd ska enligt förslaget omfattas av ändringarna. Regeringen bör nu återkomma till riksdagen med förslag som ökar tryggheten för studenter vid sjukdom.

Det finns också behov av att förbättra den ekonomiska situationen för studenter med barn. Till exempel bör tilläggsbidraget som studerande föräldrar kan ansöka om ses över.

5 Anslagsförändringar

1.8 Centrala studiestödsnämnden

Regeringens passivitet har underminerat omställningsstudiestödets förmåga att stärka kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden. De resurser som regeringen aviserat för 2024 är väsentligt lägre än vad CSN efterfrågat och kommer att vara otillräckliga för att ta itu med de långa köer som har byggts upp. Hundratals miljoner har redan brunnit inne på grund av regeringens schabblande och inför 2024 ser prognosen ännu mörkare ut. Vi socialdemokrater föreslår därför att anslag 1.8 Centrala studiestödsnämnden ökar med 20 miljoner kronor.

Tabell 1 Anslagsförslag 2024 för utgiftsområde 15 Studiestöd

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Studiehjälp	4 518 262	±0
1:2 Studiemedel	20 207 017	±0
1:3 Omställningsstudiestöd	2 836 000	±0
1:4 Statens utgifter för räntor på studielån	1 307 129	±0
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	62 150	±0
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål	27 000	±0
1:7 Studiestartsstöd	400 000	±0
1:8 Centrala studiestödsnämnden	1 168 916	20 000
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd	18 696	±0
Summa	30 545 170	20 000

Åsa Westlund (S)

Linus Sköld (S)

Mats Wiking (S)

Rose-Marie Carlsson (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Aylin Nouri (S)

Niklas Sigvardsson (S)